Jedovnická socha sv. Floriána, patrona (nejen) hasičů

Titulní kresba *Mgr. Jitky Vávrové* představuje restaurovanou sochu sv. Floriána. V pátek 2. května ji při podvečerní mši slavnostně požehnal místní farář P. Václav Trmač. Stalo se tak u příležitosti svátku sv. Floriána, který připadá na 4. května. Toho dne má podle občanského kalendáře svátek Květoslav, což je ovšem jen česká podoba latinského jména Florianus. A na 4. května připadá i Den hasičů, protože sv. Florián je jejich nebeským patronem.

Pravděpodobně jde o historickou postavu. Podle legendy žil v římské provincii Noricum, jež se rozkládala především na území dnešního Rakouska. Byl římským občanem a křesťanem. Roku 304, kdy byly naplňovány protikřesťanské edikty císaře Diokleciána, se postavil proti vraždění křesťanů. Byl mučen a posléze utopen v řece Enži u osady Lorchu. Již v 5. století nad jeho hrobem vyrostl kostel a posléze klášter, stal se prvním „rakouským“ světcem.

Část jeho ostatků byla uložena v kostele sv. Floriána v polském královském městě Kleparzi (dnes část Krakova). Roku 1528 celé město vyhořelo, odolal jen kostel. Tato událost byla považována za zázrak a sv. Florián začal být uctíván jako ochránce před ohněm, vedlo to i k nárůstu jeho obliby. Uctíván byl především v Rakousku, Polsku, Slezsku, Čechách a na Moravě (část ostatků tohoto mučeníka je uložena i v zemských katedrálách v Praze a Olomouci). Začal být zobrazován, jak hasí hořící dům či kostel, po vzniku hasičstva se stal i přirozeným patronem hasičů. Náš jedovnický „Floriánek“ ovšem s hasiči původně nesouvisel…

Řeč pramenů je poměrně skoupá. Stará „farní kronika“ k roku 1883 uvádí: *„Počátkem roku téhož zařídil místní farář opětně sbírku na další okrasu farního chrámu Páně, kteráž vynesla koncem roku 1883 úhrnem 1011 zlatých a 80 krejcarů. Zakoupeny 4 sochy a sic: 1. Bolestné Matky Boží – 255 zlatých; 2. socha Lurdská – 110; 3. Božského Srdce Páně – 110; 4. svatého Floriana – 110. Přívoz po železnici 3*

soch až do Blanska – 48 zlatých 26 krejcarů; zazdění podstavců – 42. Dovoz sochy sv. Floriana až do Blanska z Tirolska – 25; její postavení – 16 zlt 50 kr. Nový lustr i s přívozem = 304 zlt 4 kr. 14 nových svícnů na pilíře z Blanska = 60 zlt 20 kr. Úhrnem = 1081 zlatých 20 krejcarů. … Dne 25. listopadu svěcena socha sv. Floriana, patrona slevačů, na niž tito přispěli. Bůh dobrotivý budiž odplatit všem šlechetným dárcům na věčnosti.“

Sochy z roku 1883, stav roku 2014 – odleva Matka Boží Bolestná (Pieta), Panna Maria Lurdská, Božské srdce Páně (původně kolorovaná, kvůli sladění s interiérem někdy po r. 1963 přetřená celá na bílo), sv. Florián.

Oním zmiňovaným jedovnickým farářem, který se rozhodl pro „další okrasu“ kostela, byl P. Rafael Hák. Sbírka na zkrášlení interiéru byla tedy vyhlášena počátkem r. 1883, ale probíhala zřejmě i po zakoupení a vysvěcení soch až do konce roku. Podle inventáře, zpracovaného P. Františkem Vavříčkem při jeho ustavení jedovnickým farářem v červenci 1947, se socha sv. Floriána nacházela na evangelijní (severní) straně lodi. Matka Boží Bolestná (Pieta) tehdy byla na epištolní (jižní) straně presbytáře (dnes ve výklenku pod kůrem), v lodi na jižní stěně Panna Maria Lurdská (dnes v depozitáři) a Božské Srdce Páně na severní straně presbytáře (dnes na jižní stěně lodi). Socha sv. Floriána byla velmi pravděpodobně odsunuta do depozitáře v souvislosti s novou úpravou presbytáře v r. 1963.

Snad proto, že byl utopen, stal se sv. Florián nebeským ochráncem proti vodě i proti ohni. Zvláště po kleparzském zázraku z r. 1528 se stal patronem lidí, přicházejících do styku s ohněm – hrnčířů, hutníků, hasičů, kominíků, kovářů, pekařů… Jeho kult nebyl nijak výrazně podporován církví, ale šlo o světce populárního mezi lidmi, zvláště na venkově. Jak P. Hák zaznamenal, na pořízení sochy sv. Floriána přispěli slévači. Tedy – nepořídili ji, jak by se dalo u patrona hutníků čekat, jen přispěli. Příspěvek od spolku hasičů – který v Jedovnicích existoval od r. 1876 – zřejmě nebyl žádný. Pokud objednání této sochy nemůžeme přímo spojit ani s jednou „spřízněnou“ organizací, lze usuzovat, že volba byla ovlivněna všeobecnou oblíbeností sv. Floriána mezi lidmi, což mohlo být ovlivněno i tím, že 19. století je známé ničivými požáry vesnic.

Vztah slévačů ke sv. Floriánovi jako ke svému patronu asi ani nebyl nijak silný. Za patrona hutníků je totiž považován i svatý Prokop – ten byl jedovnickým slevačům bližší, jak zapsal kronikář Alois Roudný: *„Je také zaznamenáno, že hutníci a havíři*

okázale slavili svátek svého patrona sv. Prokopa. V ten den byly v Blansku a v Jedovnicích slouženy slavné bohoslužby, kterých se zúčastnili hutníci i havíři ve stejnokrojích.“

Protože provoz jedovnické Hugonovy huti (u Propadání) byl podle A. Roudného ukončen v r. 1879, byli zmiňovaní slévači zřejmě zaměstnáni v blanenských knížecích železárnách. Ale přeci jen jedna spojitost mezi sv. Floriánem a jedovnickou hutí by být mohla. Podle domněnky mé manželky by název Floriánek pro vodní nádrž zbudovanou pro potřeby hutě mohl být zvolen právě proto, že šlo o patrona hutníků, k němuž mohli mít „němečtí“ Salmové blíže, než k „českému“ sv. Prokopovi. Text o rybníčku Floriánku vyšel v minulém Zpravodaji.

Vrátíme-li se k restaurování sochy, musíme začít popisem „původního“ stavu (viz foto). Již někdy v době vystavení v kostele byla provedena neodborná oprava polychromie (nátěrů), přičemž nejzajímavějším výsledkem byly nohy – byly natřeny stříbřenkou, takže budily dojem anatomicky tvarovaného brnění. Po vyřazení sochy z kostela do depozitáře přišel sv. Florián o několik prstů pravé ruky. Kruhový otvor mezi prsty prázdné levé ruky dával tušit, že v ní původně držel obvyklé kopí s praporcem. Jelikož přišel i o meč, zdá se, že jeho zbroj posloužila někomu z „kostelových“ chlapců k bojovým hrám. Hašený dům i podstavec se postupně rozesychal, došlo k odlomení několika plastických plamenů…

V roce 2007 mne napadlo, že by o nevyužitou sochu mohli mít zájem místní hasiči. Opravdu měli, díky vstřícnosti P. Trmače byla socha zapůjčena místnímu SDH a ozdobila jejich spolkovou místnost. V roce 2013 zadali hasiči její zrestaurování (či opravu) rudickému řezbáři p. Jiřímu Klinkovskému, na obnově původní polychromie se podílela i jeho dcera Anna (viz foto). Byly doplněny chybějící části – oboustranný saténový praporec sponzorsky

potiskla lipovecká firma Sítotisk Karel Bartoň, sešití je rovněž sponzorským dílem paní Ireny Hořavové z Rozstání.

Výsledkem je, že můžeme sochu vidět zhruba v podobě, jak ji viděli jedovničtí občané v roce 1883. Svatý Florián je znázorněn „klasicky“ – jako římský voják, s pancířem, oblečen v suknici a krátkém vojenském plášti, na holých nohou vysoké boty, na hlavě římskou přilbu. U levého boku má zavěšen pověstný krátký římský meč, v levé ruce svírá kopí s praporcem sv. Jiří, v pravé ruce drží vědro, z něhož leje vodu na hořící dům. Zaujme jeho netečný, unylý výraz, tak nějak v rozporu s plameny šlehajícími pod jeho suknici. Za povšimnutí stojí i voda, tekoucí ne přímo k zemi, ale kolmo k šikmé střeše domu.

Lze tušit, že nejde o dílo vysokých uměleckých kvalit, spíše o dobře řemeslně odvedenou práci neznámého tyrolského řezbáře. Proč právě tyrolského? Florián byl jako „místní“ svatý v Rakousku oblíben a tamní řezbářské dílny tehdy vyráběly údajně jeho sochy ve značných počtech. Zmíněný krátký římský meč, tzv. gladius, byl vynikající zbraní, dal se ovládat jednou rukou, vyžadoval ovšem boj z bezprostřední blízkosti. Římané ho ovšem v období tzv. rozkladu přestali používat. PhDr. Ondrej Šedo z Archeologického ústavu AV ČR v Brně nabízí zajímavé vysvětlení – Římané už zpohodlněli a nechtělo se jim svádět drastické boje v nejtěsnějším kontaktu s nepřítelem. Přešli k pohodlnějším, ale méně účinným formám boje – a tak posléze podlehli těm, kterým „se chtělo“. Je to memento i pro naši dobu?

Josef Plch

In: Jedovnický zpravodaj 5-6 / 2014, květen-červen. Oproti článku, který vyšel ve zpravodaji, byly doplněny obrázky.